

De griffier,

Gezamenlijke aanpak bestuurlijke uitdagingen Alphen aan den Rijn

Inleiding

De gemeenteraad heeft op donderdag 17 april 2025 ingestemd met het volgende voorstel/amendement:

Het huidige raadsbesluit aan te passen naar:

1. Het college te verzoeken een overzicht op te stellen van bestuurlijke thema's en uitvoeringsopgaven voor het komende jaar, als input voor de inhoudelijke uitwerking op de in het komende jaar aan de orde zijnde (grote) thema's;
2. Een themasessie te organiseren in april/mei, waarin samen met de voltallige raad de inhoudelijke kaders van het brede raadsprogramma worden uitgewerkt;

Als overeenstemming is bereikt op punt 2 kan er besloten worden tot:

3. Het uit spreken dat er voor de resterende bestuursperiode wordt gekozen voor brede samenwerking in de raad, gebaseerd op gedeelde inhoudelijke prioriteiten en zonder vorming van een nieuwe coalitie;
4. Een zorgvuldig en vertrouwelijk proces voor de benoeming van een tijdelijke, externe wethouder(s), gericht op versterking op specifieke inhoudelijke dossiers, in afstemming met de behoeften van het college, ook qua portefeuillevdeling. Alle fracties kunnen vertrouwelijk kandidaten aandragen. De raad besluit uiterlijk in mei over de benoeming
5. De voortgang op het brede raadsprogramma periodiek te bespreken, bij voorkeur in samenhang met reguliere rapportages, zoals de kwartaalrapportages.

In deze notitie is een voorstel uitgewerkt om invulling te geven aan dit besluit. Allereerst wordt stilgestaan bij de wijze van samenwerken. Daarna volgt een uitwerking via twee sporen.

Wijze van samenwerken

Bij de start van de raadsperiode is al bij het opstellen van het coalitieakkoord, vanuit een breed gedragen behoefte, gesproken over een bredere samenwerking. We doen het namelijk niet voor onszelf, maar voor de inwoners van de gemeente Alphen aan den Rijn. Daarover is in mei 2022 het volgende vastgelegd: "Wij vinden in gezamenlijkheid bovendien dat wij allemaal verantwoordelijk zijn voor de democratische kwaliteit van beleidsvoorbereiding en besluitvorming, het democratisch professionalisme van ambtenaren, het democratisch kompas van bestuurders en democratische vaardigheden van iedereen in Alphen aan den Rijn die bij de gemeentelijke organisatie betrokken is, ook de uitvoeringsinstanties."

Destijds is deze brede samenwerking niet geoperationaliseerd. Dat wordt nu met de volgende uitgangspunten wel gedaan.

Een goede gelijkwaardige samenwerking vraagt om:

- Het voeren van een constructieve en open dialoog. Het gaat dan om:
 - Het tijdig ontvangen van informatie. Dat betekent ten minste een aantal werkdagen voordat een gepland overleg gevoerd wordt, zodat iedereen de kans heeft dit overleg goed voor te bereiden.
 - Luisteren naar elkaar en open staan voor alternatieven.
- Een ieder is zich bewust van zijn/haar rol en gedraagt zich daar ook naar.

De wijze van samenwerken kent per spoor een andere concrete aanpak. Dat wordt bij de uitwerking van de twee sporen verder uitgewerkt.

Uitwerking twee sporen

Het college heeft een lijst met onderwerpen aangeleverd die het komende jaar om besluitvorming vragen. Deze lijst is onder te verdelen in twee sporen. Het eerste spoor beschrijft het proces waarin de raad gezamenlijk optrekt op de drie grote bestuurlijke opgaven voor het komende jaar. Bij het tweede spoor ligt het initiatief bij de collegeleden/portefeuillehouders om op de diverse dossiers afstemming te vinden met de gemeenteraad om op die manier een meerderheid te vinden voor de afzonderlijke besluitvorming.

Spoor 1: Aanpak grote bestuurlijke opgaven

In het aangenomen raadsbesluit van 17 april zijn zeven thema's benoemd om als fundament te gebruiken voor de onderlinge samenwerking, namelijk; financiële stabiliteit, jeugdzorg en sociaal domein, huisvesting arbeidsmigranten, duurzaamheid, organisatieontwikkeling en interne rust, vermindering van externe inhuur en aandacht voor het functioneren van de raad als geheel. Vanuit deze zeven thema's identificeren we drie bestuurlijke opgaven waarbij we de intensieve samenwerking met elkaar opzoeken om op die manier een breed draagvlak te realiseren:

1. Gemeentelijke financiën 2026 (inclusief stappenplan)

Naast de inhoudelijke en financiële kaders die de raad wil hanteren bij het opstellen van de Kadernota 2026 en Begroting 2026, wordt hieronder het proces beschreven dat leidt tot breed gedragen besluitvorming in de gemeenteraad.

Verordening

De Financiële verordening van de gemeente Alphen aan den Rijn 2023 stelt over de kadernota het volgende in artikel 3 Kaders begroting, lid 1:

De kadernota is een richtinggevend document met daarin de financiële kaders en de beleidsvoornemens voor de programmabegroting van het volgende begrotingsjaar en de meerjarenraming. Het college biedt jaarlijks gelijktijdig met de eerste tussentijdse rapportage (voorjaarsnota) aan de raad een kadernota aan met daarin voorstellen voor de wijzigingen van het beleid voor het volgende begrotingsjaar en de meerjarenraming, inclusief de financiële consequenties. De raad stelt deze nota vast;

Als raad zijn wij gebonden aan onze eigen verordening en zullen wij in het voorjaar een besluit moeten nemen over een kadernota.

Kaders

De kaders voor de kadernota 2026 voor de periode 2026–2029:

1. Structureel evenwicht:
 - De begroting is structureel en reëel in evenwicht aan het einde van de meerjarenperiode.
 - Structurele uitgaven worden volledig gedekt door structurele inkomsten.
 - Incidentele baten mogen niet worden ingezet voor structurele lasten.
2. Meerjarenperspectief:
 - Voor alle beleidsvoornemens en investeringen wordt een doorkijk over minimaal vier jaar (2026–2029) gegeven.
3. Risicobeheersing en weerstandsvermogen:
 - De begroting bevat een actuele risicoanalyse, met zowel inhoudelijke als financiële onderbouwing van het benodigde weerstandsvermogen.
 - De ratio weerstandsvermogen beweegt zich tussen de norm van 1,0 en 1,4 zoals vastgesteld door de raad.
4. Beleidsmatige keuzes en prioriteiten:
 - Nieuwe beleidsvoorstellen worden onderbouwd met inhoudelijke en financiële consequenties.
 - Prioritering vindt plaats binnen het bestaande financiële kader; uitbreiding van beleid vereist herschikking of bezuiniging elders.
5. Transparantie en onderbouwing in begroting:
 - Alle budgetten zijn in de begroting helder toegelicht en herleidbaar naar beleidsdoelstellingen.
 - Structurele keuzes zijn voorzien van een realistische tijdsplanning en financiële onderbouwing.

Proces

Naar aanleiding van de wens van de raad om te komen tot een breed gedragen financieel beleid wordt op korte termijn een integraal overzicht opgesteld van de huidige financiële positie van de gemeente Alphen aan den Rijn. Deze huidige financiële positie betreft het actualiseren van de meerjarenbegroting inclusief exogene onontkoombare ontwikkelingen en een meerjarenperspectief zonder nieuwe keuzes en prioriteiten.

Het saldo van dit perspectief is voor de raad de startpositie van het opstellen van de begroting. Dit omvat de Voorjaarsnota 2025, de jaarstukken 2024 en de concept-Kadernota 2026, aangevuld met een overzicht van eerder genomen financiële besluiten die niet zijn opgenomen in de concept-Kadernota 2026.

Op basis van deze informatie kan de raad een vernieuwde Kadernota 2026 opstellen die aansluit bij de geldende financiële verordening en eerder genoemde kaders.

Tijdslijn

- **Mei** – onderliggende stukken en informatie bijeenkomst over de huidige stand van zaken gemeente financiën (het integrale overzicht).
- **Mei / Juni** – bijeenkomsten raad of financiële woordvoerders voor verkenning en inrichting kadernota 2026.
- **10 Juli** – vaststellen kadernota 2026 in voorbereiding op begroting.
- **September / Oktober** – traject naar opstellen begroting waarin de gemaakte keuzes in de kadernota uitgewerkt worden. Dit in samenspraak met de gemeenteraad.

2. Opdracht voor een onafhankelijk onderzoek naar organisatieontwikkeling

De gemeenteraad constateert dat de inrichting, kwaliteit en stabiliteit van de ambtelijke organisatie van de gemeente al langere tijd aandacht vereisen. De vele openstaande vacatures, het hoge verloop en de omvangrijke externe inhuur hebben gevolgen voor de effectiviteit van de organisatie en de werkdruk voor de medewerkers. Bovendien leidt deze externe inhuur tot aanzienlijke kosten, wat druk zet op onze gemeentelijke begroting.

"In de afgelopen periode is steeds sterker het beeld ontstaan dat de samenwerking en interactie tussen college, raad, ambtelijke organisatie en griffie niet optimaal verloopt en niet toereikend of passend aansluit bij de vraagstukken van deze tijd."

De raad zal opdracht geven voor een onafhankelijk onderzoek dat zich zal richten op de oorzaken van deze knelpunten. Dit omvat de huidige inrichting van de gemeentelijke organisatie, de bestuurscultuur en de samenwerking tussen het college, de ambtelijke organisatie, de gemeenteraad en griffie. Daarbij zal specifiek worden gekeken naar de huidige formatie van de griffie in relatie tot de gewenste ondersteuning van de raad.

Het lopende reorganisatieproces wordt meegenomen in het onderzoek om te beoordelen of de gekozen aanpak en uitvoering bijdragen aan de gewenste verbeteringen. Het doel is een wendbare organisatie die in staat is om maatschappelijke en bestuurlijke vraagstukken effectief op te pakken en daarbij de bijbehorende inwonersparticipatie vorm te geven. De organisatie moet voldoende omvang en stevigheid hebben, een inspirerende en veilige werkomgeving bieden en de raad sterk ondersteunen. Tegelijkertijd wordt externe inhuur efficiënter ingezet en aanzienlijk verminderd.

De raad wordt actief worden betrokken bij het formuleren van de opdracht en geïnformeerd gedurende de voortgang van dit onderzoek. De raad formuleert op basis van de uitkomsten van het onderzoek kaders om tot een toekomstbestendige gemeentelijke organisatie te komen.

Voorafgaand aan de opdracht voor een onafhankelijk onderzoek naar de organisatieontwikkeling vindt op zeer korte termijn een gesprek plaats tussen een afvaardiging van de gemeenteraad met de portefeuillehouder en de (waarnemend) gemeentesecretaris, als start van een dialoog zoals bedoeld in de door de raad aangenomen motie in november 2024.

De opdracht wordt op korte termijn verstrekt, in ieder geval voor het zomerreces 2025. De uitkomsten zijn uiterlijk eind 2025 bekend. Het streven is om snel met de onderzoeksresultaten aan de slag te gaan zodat er een verbeterde organisatie naar de nieuwe raad overgedragen kan worden.

3. Jeugdhulp en preventie

De gemeenteraad heeft op 27 maart 2025 ingestemd met de onderzoeksopdracht quickscan jeugdhulp. De resultaten worden voor het zomerreces aan de gemeenteraad toegestuurd. Daarnaast heeft het college in de raadsbrief van 25 maart, waarin wordt gerapporteerd over de

voortgang op de toezeggingen uit het debat van 3 maart, toegezegd om voor de zomer een programmaplan aan te leveren om de genoemde doelstellingen te realiseren. Het debat hierover wordt voor het zomerreces gevoerd.

Spoor 2: Aanpak dossiers diverse portefeuillehouders

Het raadsbesluit van 17 april bevat ook een aantal onderwerpen die niet zijn opgenomen in spoor 1, namelijk duurzaamheid, sociaal domein, huisvesting arbeidsmigranten. Een deel van deze onderwerpen wordt al in een raadsbrede samenwerking opgepakt, zoals het thema duurzaamheid in de Raadswerkgroep Duurzaamheid en het opstellen van de visie voor het sociaal domein in de Raadswerkgroep Sociaal Domein. Op deze onderwerpen hoeven geen extra trajecten georganiseerd te worden.

De onderwerpen uit het door het college aangeleverde overzicht van bestuurlijke opgaven/uitvoeringsopgaven worden op korte termijn inhoudelijk aangevuld door de wethouders/de ambtelijke organisatie. De wethouders/portefeuillehouders gaan samen met de woordvoerders op de diverse onderwerpen in gesprek over welk draagvlak zij verwachten op de diverse onderwerpen in de gemeenteraad. De wens en de ambitie is om deze gesprekken voor de zomer gevoerd te hebben. Gedurende het jaar worden (indien noodzakelijk) technische/ambtelijke toelichtingen georganiseerd, voordat het voorstel wordt ingediend ter bespreking in commissieverband. Tijdens deze toelichting wordt dieper ingegaan op de materie en bestaat de mogelijkheid om met alternatieven te komen.